

Ideaalne ühiskond:

TÄIUSLIK ELATUSVAHEND

Keegi ei vaidle vastu sellele, et me kõik näeme unenägusid. Psühholoogid väidavad, et me näeme und neli või viis korda öö jooksul. Räägitakse, et ka loomad näevad unenägusid – paljud on seda märganud oma lemmikloomade juures. Me ei näe unenägusid mitte ainult öösel, kui magame, me näeme unenägusid ka päeval, me unistame ja uneleme avasilmi. Näiteks soojal päikesepaistelisel pärastlõunal, kui te istute pargipingil ja tunnete end mugavalt ja rahulikult, on kerge end leida avasilmi und nägemas, unistamas. Seda juhtub vahetevahel kõigiga.

Unistamine on loomulikult soovide täideviimise teatud liik. Unistame kõigest sellest, mida tahaksime teha ja milline tahaksime olla. Põhjuseks on tihti see, et leiame oma igapäevase elu olevat igava ja ebahuvitava. Meil võib olla väsitav ja monotoonne töö. Võime elada keskkonnas, mis meile ei meeldi. Võime olla seotud inimestega, kellega meil ei ole eriti sõbralikud suhted. Ja võib ka olla, et elu ei tundu meile mitte lihtsalt igav ja ebahuvitav, vaid tõeliselt piinarikas. Seepärast püüame me saada sellest vabaks ja luua oma maailm väljaspool argipäevaelu. Me hakkame unistama erinevatest asjadest. Unistame asjade paremast seisust. Unistades loome endale ideaalse maailma, ideaalse ühiskonna, kus ei ole selle maailma ja selle ühiskonna ebatäiuslikkust. Selles maailmas on häda ja viletsust, aga meie tahame unistada teistsugusest kohast ja teistsugusest maailmast, kus kõik on õnnelikud ja kus ka meie oleksime kahtlemata õnnelikud. Unistamine kui niisugune ei ole kokkuvõttes halb asi, eeldusel, et me sellele liigselt ei anduks, näiteks siis, kui me peaksime tegema hoopis midagi muud.

Kuigi suurimat osa unistustest võib pidada viljatuteks fantaasiateks, on need vahetevahel tulevikupildiks. Tänapäevane unistus võib olla mõningatel juhtudel homme reaalsus. Uurides maailma ajalugu või kultuuri-, kunsti- ja filosoofia ajalugu, märkame, et mineviku kõige kuulsamad mehed ja naised on olnud mõnikord kõige suuremad unistajad. Kui minna tagasi Antiik-Kreekasse, Platoni juurde – kes on kindlasti üks suurimaid mehi, kes kunagi on elanud – näeme me, et ka temal oli oma unistus. Tuntuim tema unistustest on “Riik”, suur kaheteistkümnest raamatust koosnev dialoog, kus Platon unistas ideaalühiskonnast, mis põhineks õiglusel. Uurides teisi aegu ja kultuure ning teisi unistusi, leiame me Ilmutusraamatust, Piibli viimasest raamatust, suurepärase nägemuse uuest jaspismüüridega ja pärlväravatega Jeruusalemmast, nägemus, millel on tohutu arhetüüpne ja müütiline tähendus. Tulles lähemale meie oma ajale, näeme me teoseid nagu T. More'i “Utoopia”, F. Baconi “Uus Atlantis”, T. Campanella “Päikeselinn” jne., lõpetades H.G. Wellsi raamatuga “Inimjumalad”. Need on kõik unistused ideaalsest ühiskonnast, muutunud maailmast.

Budismilgi on omad unistused. Mõnedest suurtest mahajaana suutra-test võib leida unistuse ideaalühiskonnast – see on kujutlus või nägemus Sukhavatist ehk Amitabha, igavese valguse buda puhtast maast. Eriti Jaapani budismi shin-koolkonna õpetuses, kus puhast maad esitatakse Sukhavatina, on see “õnne maa”, koht, maailm, olemise tasand, kus ei ole piina, kannatust, viletsust, eraldatust, kaotust ega kaotusevalu. See on täiusliku rahu maa, kus pole konflikte, sõdu, võitlust ega isegi valemimõistmist – see on niivõrd täiuslik ja õnnelik maa. Suurtes mahajaana suutrates jutustatakse ka, et puhas maa ehk õnnemaa on koht, kus meeste ja naiste vahel ei ole erinevusi ja kus mitte keegi mitte kunagi ei pea tegema tööd. Toit ja riided ilmuvad iseenesest, kui neid vajatakse. Puhtal maal ei tarvitse keegi teha midagi peale istumise kuld-
sel, purpurpunasel või helesinisel lootusel Buddha jalge ees ja kuulata tema Dharma õpetust. Kõige krooniks – eriti inglaste silmis – on see, et puhtal maal pidavat olema alati kaunis ilm. Selline on budismi unistus, nägemus ideaalühiskonnast ja ideaalmaailmast.

See võib tunduda liiga kauge ja arhetüüpne ja müütiline ning meid otsest mitte eriti puudutav, kuid budism, hoolimata oma oskusest unistada ja veel eriti kaunisti unistada, ei rahuldu üksnes sellega. Buddha õpetuses on kogu lähenemine neile küsimustele väga tervemõistlik, praktiline ja realistlik. Budism ei rahuldu unelemisega mingist tuleviku ideaalühiskonnast või mingist teisel tasandil ideaalmaailmast. Ta püüab luua seda ideaalset ühiskonda siin ja praegu, selle maakera peal. Ta püüab muuta just seda maailma ja ühiskonda tulevikukujutluste sarnaseks, ideaali sarnaseks. Ja ta püüab teha seda paljudel erinevatel viisidel. Üks neist viisidest on õpetus õigest elatusvahendist, mis on Buddha Õilsa Kaheksaosalise Tee viies aste.

Eelnevad Kaheksaosalise Tee astmed on käsitletud meie esialgset vaimset kogemust olemise olemusest ja sealhulgas ka iseendast ning seda muutust, mida see kogemus on põhjustanud meie tundeelus, suhtlemises ja argipäevases käitumises. Teiste sõnadega, Kaheksaosaline Tee on siiani käsitletud muutust üksikindiviidi tasandil. Nüüd, Täiusliku Elatusvahendi tasemel, käsitleme kollektiivse elu ja ühiskonnaelu muutmist. Budismi seda külge on vähe toonitatud ja vahel lausa vähetähtsaks peetud. Aga idee, et meil ei tuleks muuta ainult oma isiklikku elu, vaid ka kogu ühiskonda, on tingimata osa budistlikust õpetusest.

Budism on niisama hästi valmis looma ideaalset ühiskonda kui ideaalset isiksust. Me oleme siiski osa ühiskonnast, me kuulume kuhugi ja on väga raske end muuta, kui ühiskond jääb muutumatuks. Indialastel on vanasõna “köögis pole võimalik töötada ilma nõgiseks saamata” (toiduvalmistamine kipub Indias olema üsna tahmane töö). Samamoodi ei saa elada ja töötada kõlbeliselt laostunud ebaeetilises ühiskonnas ilma end teatud määral määrimata. Niisiis, isegi enda moraalse ja vaimse elu huvides peaks püüdma muuta ühiskonda, milles elame.

Väga meeldiv on kuulata juttu lootose õitsemisest keset mülgest, aga väga raske on olla lootos, kui selle mülka räpatus tungib kõikjale.

Kollektiivsel olemisel on kolm külge – sotsiaalne, poliitiline ja majanduslik – ning Buddha õpetus hõlmab neid kõiki.

Budismis on erinevaid ühiskonnaõpetusi, eriti neid, mis liituvad Vana-India ühiskonnaga. Näiteks võib näha, et Buddha ei kiitnud sugugi heaks kastisüsteemi, mis oli tolle aja India ühiskonnaelu valitsevaks tunnuseks ja on seda veel tänapäevalgi. Vastavalt sellele süsteemile määras sündimine ära ühiskondliku seisundi. Braahmanipojast sai braahman, kaupmehepojast kaupmees ja midagi ei saanud teha selle muutmiseks. Selline süsteem on Indias veel tänapäevalgi valitsev ja kõikjal levinud, eriti külades. Sellel on aga inimlikule initsiatiivile surmav mõju. Sel põhjusel on Buddha väga selgelt ja rõhutades öelnud, et isiku asendi ühiskonnas peab määrama tema väärtus, mitte aga sünnipära. See on vaid üks näide Buddha ühiskonnaõpetusest.

Samuti näeme, et poliitilises valdkonnas budism toetab – või õigemini toetas vanadel aegadel – Dharmaraja ideaali; sellele teemale on pühendatud palju suutraid. Dharma tähendab tõtt, õiglust, tõelust. Raja tähendab kuningat ja ka valitsust. Nii esindab dharmaraja õiglasel valitsuse ideaali, kus ka poliitilises elus peetakse kõige tähtsamaks eetilisi ja vaimseid eesmärke ja väärtusi. See esindab mõtteviisi, mille järgi poliitika ei tohiks olla vaid võistlevate rühmade ja kildkondade võitlusväli, pelk manipulatsioon ja autoritaarsus. Nägema peaks sellega seotud eetilisi ja vaimseid põhimõtteid ning rakendama neid kollektiivse olemise poliitilises küljes.

Indias oli selle poliitilise ideaali silmapaistvamaks näiteks imperaator Ašoka. Ta oli Maurya dünastia suur valitseja, kes elas umbes kakssada aastat pärast Buddha. Isalt sai ta päranduseks Magadha kuningriigi, mida ta hakkas kiiresti laiendama, neelates alla lähedalasuvad riigid. Selliste sõjaliste operatsioonide tulemusena muutus Magadha riik pindalalt veelgi suuremaks kui tänapäeva India või Pakistan. Viimane riik, mille Ašoka enne budismi pöördumist alistis, oli Kalinga; see asus India idarannikul ja vastas ligikaudu tänapäeva Orissale. Ühes kivisse raiutud kirjas võib lugeda Ašoka enda ülestähendusi: “Sada viisküm-

mend tuhat inimest võeti vangi, sada tuhat tapeti ja sellest palju kordi enam suri.” Vaadates seda hävitustööd, taipas Ašoka, millist viletsust olid sõda ja tema vallutusretked põhjustanud. Tema enda sõnade järgi tundis ta sügavat kurbust ja kahetsust, sest alistamata rahvaste vallutamine on seotud veresaunaga, surmaga, küüditamisega... ja need, kes pääsevad küll ise õnnetusest, on siiski sügavalt ahistatud sõprade, tuttavate, kaaslaste ja armastatud sugulaste kannatustest. Ta loobus vallutusõdadest, olles vist ainuke silmapaistev vallutaja ajaloos, kes katkestab oma karjääri, kuna ta taipab oma tegevuse moraalselt kurjust. Ta lõpetas ja tegi täieliku pöörde. Enne pööret oli ta tuntud kui Chandašoka ehk ‘raevukas Ašoka’, nüüd sai ta tuntuks kui Dharmashaoka ehk ‘õigluse Ašoka’; näis, et sellest päevast alates suhtus ta endasse kui oma rahva isasse.

Ašoka ei loobunud oma poliitilisest ametist. Kuid ta kuulutas selgelt oma poliitiliseks ideaaliks nende teenimise, keda ta pidi teenima ja ta pidas nende heaolu oma valitsemise peaeesmärgiks. Ta toetas palju ka budismi, lähetades budistlikke misjonäre India erinevatesse osadesse, Tseilonisse ning Aleksandriasse, Palestiinasse, Kreekasse. Kahjuks ei ole niinimetatud “budistlikud” valitsejad alati järginud Ašoka eeskujut. Võib-olla on ta ainuke tõeline eeskujut India ajaloos, kes on püüdnud budistlikku õpetust poliitilises elus otseselt rakendada, mille eest ta väärrib palju austust. Mõned teist on ehk tuttavad H.G.Wellsi liigutava austusavaldusega Ašokale raamatus “Lühike maailma ajalugu”. “Kümnete tuhandete valitsejate hulgas, keda on täis ajalooraaamatu leheküljed,” kirjutab ta, “Nende Majesteetide ja Armulike ja Tema Kõrguste ja Kuninglike Kõrguste hulgas särab Ašoka nimi – ja särab peaaegu nagu üksik täht taevas.”

Meie kollektiivse olemise kolmas külg on majanduslik külg. Selles valdkonnas õpetab budism Täiuslikku Elatusvahendit, s.t. täielikku muutust kollektiivse elu kogu majanduslikus küljes, mis põhineb Täiuslikul Nägemusel.

Siinkohal kerkib üles üks küsimus. Nägime, et kollektiivsel olemisel on kolm poolt: sotsiaalne, poliitiline ja majanduslik, kuid Täiuslik Elatus-

vahend esindab vaid üht neist – majanduslikku. Miks siis nii? Oletades, et Õilsa Kaheksaosalise Tee viies aste käsitleb kollektiivset olemist, siis miks käsitleb see vaid majanduslikku külge? Miks Tee ei sisalda poliitilist ja sotsiaalset külge? Miks Täiuslik Elatusvahend ja miks mitte Täiuslik Kodakondsus või Täiuslik Valitsemine? Kui Tee puudutab **kogu** meie kollektiivset olemist, miks pööratakse tähelepanu vaid Täiuslikule Elatusvahendile?

Vastuse sellele küsimusele võib osaliselt leida tolle aja India valitsevatest oludest. Ühiskondlik süsteem oli Indias siis suhteliselt lihtne ja korraldamata – õnneks – ning arvestamata kastisüsteemi, ei olnud selles valdkonnas midagi revideerida. Mis poliitikasse puutub, siis Buddha õpetas ja levitas Dharmat peamiselt sellistes piirkondades, kus ainsaks valitsusvormiks oli monarhia. See tähendas, et tavalised inimesed osalesid kas vähe või üldsegi mitte poliitilises elus. Seepärast polnud sel ajal erilist mõtet õhutada inimesi praktiseerima Täiuslikku Valitsemist või Täiuslikku Juhtimist või koguni Täiuslikku Kodakondsust, kuna neil polnud võimalik neis asjus kaasa rääkida. Igatahes pidid kõik aga tööd tegema. Neil ei olnud hääleõigust ja neil ei olnud aimugi, millega tegeles kuningas, kuid kõik nad pidid teenima elatist. Nii puudutas Täiusliku Elatusvahendi küsimus igaüht isegi Buddha aegadel ning kahtlemata sel põhjusel sisaldub Täiuslik Elatusvahend Õilsas Kaheksaosalises Tees. Me võiksime riskida ka spekulatsioonidega ja oletada, et Buddha pidas kollektiivse olemise majanduslikku poolt tähtsamaks kui sotsiaalset või poliitilist poolt ning sel põhjusel lülitas selle Õilsasse Kaheksaosalisse Teesse. Buddha eluajal arenesid kiiresti kaubandus, äritegevus ja rahandus ning Buddhale ei võinud see olla teadmata. Hulk tema lähemaid ilmalikke õpilasi olid suurkaupmehed-pankurid, kelle äritegevus ulatus kuni Babülooniani.

Olles selgitanud peamised põhjused, miks Täiuslik Elatusvahend on seotud Kaheksaosalise Teega, püüame nüüd uurida üksikasjalikumalt, mida Täiuslik Elatusvahend endast kujutab. Nii toimides ei maksa unustada, et see aste tähendab kogu meie kollektiivse olemise – kogu

sotsiaalse elu, kogu ühiskonnaelu – muutumist, mitte ainult majandusliku külje muutumist. Teiste sõnadega, see tähendab ideaalse ühiskonna ehk sellise ühiskonna loomist, kus on kergem järgida Teed, kus ei pea pidevalt olema vastuolus end ümbritseva keskkonnaga, nii nagu see kipub tänapäeval olema.

Nagu ma juba ütlesin, liitis Buddha Täiusliku Elatusvahendi Õilsasse Kaheksaosalisse Teesse, sest kõik pidid tegema tööd ja see peab paika loomulikult tänapäevalgi. Tegelikult võiks öelda, et tänapäeval eriti, sest nüüd, kaks tuhat viisada aastat hiljem, kulutame me rohkem ärkvelolekuajaga töötamisele ja elatise hankimisele kui millelegi muule. Buddha ajal olid inimesed vähemalt vihmaperioodil vabad (vihmaperioodil oli võimatu väljas töötada), aga meie oleme aastas vaid kaks või kolm nädalat mererannas!

Kuna töö hõlmab suurema osa meie ärkvelolekuajast, on ilmselge, et elatise hankimisel on suur mõju kogu meie isikule. Arvan, et me alati ei taju seda. Aga kui millegagi tegeletakse seitse või kaheksa tundi päevas, viis päeva nädalas, viiskümmend nädalat aastas, ja kui see vältab kaks-kümmend, kolmkümmend või nelikümmend aastat, siis ei ole üllatav, et see jätab vähemalt mingisugusegi jälje. Peaks mõtlema, millist mõju meie töö meile avaldab. Vanasti olid värvija käed alati värviga kaetud, rätsepal oli selg küürus. Tänapäeval võib kontoris töötaja tihti ära tunda kühmus õlgadest ja ebasportlikust väljanägemisest.

Need on vaid füüsilised mõjud, aga veelgi suurem mõju on tööl meie meelele. Meel võib olla palju tõsisemalt deformeeritud. Mõjud võivad olla vähenähtavad, kuid need on olemas samamoodi nagu Dorian Gray pildi imelises muutumises. Tema halvad teod ei põhjustanud mitte tema oma näo muutumist, küll aga muutus tema portree, kuni sellest sai tõeline kurjuse kehastus. Nii on meie kõikidel tegudel tulemus. Vähehaaval me muutume. Tööl, millega ollakse seotud iga päev, millesse ollakse sukeldunud päevi, nädalaid, kuid, aastaid, aastakümneid, on meelele tohutu, isegi kohutav toime, mida me sageli ise ei teadvustagi. Kujutlege börsimaaklerit, kelle pea on täis aktsiaid ja kes turu muutudes võib olla

ööseltgi aheldatud telefoni külge, või elukutselist kihlvedude vahendajat – nende vaimne seisund võib olla kohutav.

Võttes veelgi äärmuslikuma näite – kujutlege, milline on tapamajas töötava inimese vaimne seisund. Me ei saa silmi sulgeda tõsiasja ees, et meie maal on sadu, kui mitte tuhandeid tapamaju ja kogu maailmas sadu tuhandeid. Enamik meist ei oleks võimelised võtma kätte nuga ja lõikama kassil kõri läbi või tallama surnuks rottu või hiirt. Kujutlege, et te peate seda tegema, ja mitte üks, vaid kakskümmend või kolmkümmend korda päevas. Kujutlege, et te peate lõikama kõri läbi lambal või tapma ja nülgima lehma või pulli kakskümmend või kolmkümmend korda päevas, aastast aastasse. Milline oleks siis teie vaimne seisund? Ja selline on kümnete tuhandete või isegi sadade tuhandete inimeste amet nüüdisaegses maailmas.

Üks Austraalia munk, keda ma tundsin, rääkis mulle, et ta oli teinud uurimuse Austraalia tapamajadest ja neis töötavatest inimestest. Ta leidis tõsiseid vaimseid häireid minu mäletamise järgi umbes kuuekümmne kuuel protsendil töötajatest. Tapamajas töötatakse tavaliselt vaid kaks aastat. Üle kahe aasta ei kannata inimloomus seda enam välja; enamikul juhtudel jõuti seal töötades punktini, kus vaimsed häired olid nii tõsised, et enam ei oldud võimelised jätkama. Me ei peaks mõtlema, et see ei puutu meisse, sest see puudutab ka meid. Me oleme sellega vahe-
tult ja moraalselt seotud, sest oma sooviga süüa liha sunnime inimesi sellisel viisil raha teenima ja end alandama.

Nende mõne äärmusliku näite varal hakkame nägema elatusvahendi tähtsust ja ehk ka mõistma, et kui me ei seo end teatud määralgi õige või Täiusliku Elatusvahendiga, siis ei ole me eriti võimelised edenema vaimselt.

Vaevalt võiks kujutleda tapamaja töötajat külastamas iganädalast meditatsioonitundi. Ja kui ta olekski võimeline seal istuma, et mediteerida, ei teeks see talle head. Kui selline inimene tuleks ja püüaks mediteerida,

ei kulukuks tõenäoliselt mõnda nädalatki, kui ta hakkaks nägema kohutavaid nägemusi olenditest, keda ta on tapnud.

Mul on rõõm öelda, et budistid sellel maal on hakanud mõistma Täiusliku Elatusvahendi tähtsust. On hakatud mõistma, et kuni selle ideaaliga ei toimita kooskõlas, vähemalt mõnelgi määral, on vaimne edenemine võimatu. Tean, et inglise budistide sõprade hulgas on inimesi, kes on vahetanud oma töökohta eetilistel põhjustel, vahel üsna märkimisväärselt rahalist kahju saades, kuna nad on tundnud, et nende töö on vastuolus budistlike põhimõtetega ja budismile pühendumisega. Mõnede budistide valmisolek loobuda isegi tasuvast elatusvahendist, kui see tundub olevat moraalselt väär, on igatahes terve arengu tunnus. Kuni viimase ajani on olnud huvi budismi vastu sellel maal ja üldse Läänes paljalt intellektuaalne. Inimesed, kes peavad ennast budistideks, jätkavad endist eluviisi, lisades sellele vaid huvi budismi vastu või selle õppimise vastu. Nad muudavad vähe või üldsegi mitte oma elu budistlike põhimõte järgi ja kõige vähem majanduslikku külge.

Budistlikes tekstides on Buddha palju rääkinud Täiuslikust Elatusvahendist, tavaliselt õige lihtsates mõistetes. Kõigepealt käsitles ta valest elatusvahendist hoidumist – enne negatiivset, seejärel positiivset poolt. Ta ei kiitnud heaks paljusid ameteid. Välditavate ametite nimekirjas oli esikohal kauplemine elavate olenditega, kas inimeste või loomadega. Seega kuulutas ta sobimatuks orjakauplemise – juba kaks tuhat aastat ja enamgi enne Abraham Lincolni – ja loomadega äritsemise tapmise eesmärgil. Peaks olema ilmselge, et siia kuuluvad ka lihuniku ja lihämüüja tegevus.

Nimekirjas on ka mürkide hankimine. Buddha ajal oli inimesi, kes kauplesid mürkidega, niisamuti nagu see oli tavaks renessansiaegses Itaalias. Kui inimesel oli vaenlane, kellest ta tahtis vaikselt lahti saada, siis tarvitses vaid minna mürgikaupmehe juurde, osta natuke mürki, segada see oma vaenlase toidu või joogi sisse; sellega oli asi korraldatud. Niisuguse tegevuse analooge võiksime leida tänapäevalgi, kuid praegu ei pea ma vajalikuks seda teemat jätkata.

Tunnustust ei ole leidnud ka amet, mis seisneb meelt juhmistavate või teadlikkust ja vastutusvõimet vähendavate jookide ja rohtude müügis.

Võib-olla ehk veelgi märkimisväärsem on Buddha eitus, kui mitte otsene keeld igasuguste relvade või sõjavahendite müümise suhtes. Ta selgitas, et kui järgitakse Õpetust, kui ollakse pühendunud Kolmele Aardele ja peetakse ennast budistiks, siis ei või mingil juhul teenida elatist tootes, müües või mingil muul viisil käsitledes relvi, mis on elavate olendite tapmise vahendiks. Buddha ajal oli asi lihtne, sest keeld puudutas vibusid ja nooli, mõõku ja odasid või teisi vahendeid. Aga nii oli kaks tuhat viissada aastat tagasi. Nüüdseks oleme teinud suuri “edusamme”. Me oleme saanud haritumaks ja kultuursemaks ning võime tappa palju lihtsamalt ja efektiivsemalt – aatompommiga, vesinikpommiga, koobaltpommiga jne. Aga Buddha Täiusliku Elatusvahendi põhimõte on ikka veel kehtiv.

Kui teil on sellise organisatsiooni aktsiaid, mis aitab toota aatompomme või muid selliseid relvi, siis olete samuti segatud nende tootmisel ja selliselt budistlikust seisukohast vaadatuna vale elatusvahendiga seotud. Seegi seisukoht ei nõua arvatavasti rohkem selgitamist.

Buddha väljendas oma hukkamõistu ka paljude teiste ametite suhtes, mida peeti tolle aja Indias ja peetakse ka praegu. Sinna kuuluvad käe pealt ennustamine ja kaartide panemine. Ta soovitas ka hoiduda astroloogiast ja ennustamisest. Aga ma pean kurvastusega nentima, et budistlikes maades teenivad paljud mungad elatist ennustamisega, kaardipanemisega ja tähtede järgi nõustamisega.

On huvitav, et Buddha ei kiitnud heaks ka näitlemist. Kord tuli Buddha juurde näitleja-näitejuht, kelle nimi oli Talaputa. Ta jutustas, et teatri rahval on kombeks uskuda, nagu läheks nad pärast surma Naervate Jumalate Taevasse, sest oma näitlemisega panevad nad inimesed naerma, ning ta tahtis teada, kas selline arvamine on õige. Algul Buddha keeldus Talaputa küsimusele vastamast, aga lõpuks tungival palvel siiski tegi seda. Ta ütles näitlejale-näitejuhile, et nad ei lähe mitte Naervate

Jumalate Taevasse, vaid hoopis põrgusse. Põhjuseks on see, et olles ise ahnuse, viha ja eksiarvamuse vallas, suurendavad nad oma näitlemisega teistes samu omadusi. Iseend alandades alandavad nad ka teisi. Sellise tegevuse tagajärg ei või olla midagi muud kui piinarikas.

On täiesti selge, millisest näitlemisest ja millistest näidendeist rääkis Buddha. Ma ei usu, et tema poolt öeldu käiks näiteks klassikalise kreeka tragöödia kohta, mis põhjustab katarsise ja mis seepärast omab eetilist ja vaimset väärtust. Kuid kindlasti käib see selliste näidendite kohta, mida Talaputa oli harjunud mängima, ja sama hästi ka suure hulga tänapäeva meelelahutuslike näidendite ja filmide kohta, samuti näitlejate ja näitlejannade kohta, kes oma näitlemisega sagedasti mõjuvad vaataja vaimset taset alandavalt.

Siiani käsitletud Täiusliku Elatusvahendi põhimõtted on saanud selgeks vales elatusvahendist hoidumise valguses. Aga tänapäeva elu on keerulisem kui Buddha ajal ja mulle tundub, et kogu käsitluse Täiuslikust Elatusvahendist peaks uuesti läbi mõtlema ja määratlema tänapäeva kontekstis. Oleks otstarbekas uurida Täiuslikku Elatusvahendit kolme pealkirja all: amet, kutsumus ja ajakasutus.

A M E T

Ametid ehk elatusvahendid võib jaotada nelja rühma. Kõigepealt sellised nagu töötamine tapamajas, mis mitte mingil tingimusel ei saa olla õiged. Teiseks ametid, mis ei ole nii silmatorkavalt valed nagu esimesse rühma kuuluvad, kuid mis suurendavad inimeste ahnust. Niisuguste ametite hulka kuulub töötamine reklaami alal ja selliste luksuskaupade tootmises, mida inimesed tegelikult ei vaja; seal töötades peab inimesi ahvatlema neid tahtma ja tarbima. Kolmandaks ametid, millest võib saada Täiuslik Elatusvahend, kui end natukene pingutada. Näiteks võib töötada ametnikuna asutuses või firmas, mis toodab täiesti head ja vajalikku kauppa – näiteks leiba. Kui töötatakse ausalt ja sisemise tundeiga, võib sellest saada õige elatusvahend või koguni Täiuslik Elatusvahend.

Neljandaks need ametid, mis ei ole seotud liigse vaimse pingega. See on tänapäeval päris tähtis ja eriti peaksid seda silmas pidama need, kes tahavad mediteerida. Elatise teenimise viis võib küll vastata toodud põhimõtetele, kuid võib sisaldada endas liigset vaimset pinget. Kui ollakse kogu aeg pingul ega suudeta mediteerida, peaks küll olukorra üle järele mõtlema ja leidma vähem stressi tekitava töö.

KUTSUMUS

Täiuslik elatus-
vahend 84

Kutumustöö on parim elatise teenimis viis, aga seda leiab harva. Kutsumustööd võiks määratleda elatusvahendina, mis on otseselt seotud sellega, mida peetakse oma elus kõige tähtsamaks. See võib olla erinevate inimeste jaoks erinev. Ühe jaoks on tähtis arstiteadus, teise jaoks õpetaja elukutse. Mõnedele meeldib töötada ödedena, et vabastada inimesi kannatustest – see on otseselt budismiga seotud. Ka kunst ja mitmesugused teised loovad tegevused kuuluvad sellesse kategooriasse. Kui tööd tehakse loova vaimuga ja mitte kaubanduslikul eesmärgil, siis võib ka see olla tõeline kutsumustöö ja Täiuslik Elatusvahend sõna otseses mõttes. Tõelist kutsumustööd tehes ehk praktiseerides Täiuslikku Elatusvahendit kaob erinevus mängu ja töö vahel. Oma tööst tuntakse niisugust naudingut, sellesse ollakse niivõrd süvenenud, et ei panda tähelegi, kui sellele kulub kogu ärkveloleku aeg. See on ideaalne olukord, milleni jõutakse – ja tihti mitte oma süü läbi – väga harva.

AJAKASUTUS

Nii nagu juba mainitud, kulutavad inimesed suurema osa oma ärkvelolekuajast elatise hankimiseks, just nii nagu nad tegid seda Buddha ajal. Aga kas see on tegelikult vajalik? Minu arvates mitte. Nii šokeerivalt kui see ka kõlab, aga küsimusele: “Kui palju aega peaks pühendama elatise teenimiseks?” vastaksin ma: “Nii vähe kui võimalik.” Aastaid tagasi, kui ma niimoodi ütlesin ühel koosolekul, oli üks mu eakas sõber sügavalt šokeeritud. Ta tõreles minuga, öeldes: “Kuidas sa võid selliseid asju

öelda avalikus loengus, kõikide noorte inimeste kuuldes? Niimoodi sa vaid julgustad neid olema laisk ja võimalikult kasutu.” Väide, et elatise teenimiseks peaks kulutama võimalikult vähe aega, on öeldud loomulikult budistidele – ja midagi kahetsemata – ning just noortele inimestele, kuna vanematel inimestel on tavaliselt vähem valikut. Noored, kes ei ole veel pühendunud ametile ja karjäärile ja kelle elu on alles kujunemisjärgus, peaks kaaluma seda võimalust, et teenida raha vaid lihtsaks äraelamiseks ja ülejäänud aeg pühendada budismile – Dharma õppimiseks, meditatsiooniks ja budistliku liikumise aitamiseks.

Seda võib teha kahel erineval viisil. Võib käia regulaarselt osalisel (mitte kogu päeva kestval) tunnitööl, teenides piisavalt raha äraelamiseks, nii et ollakse vaba pühendama ülejäänud aja budismile. Võib aga teha ka nii nagu mõned teevad – kuigi see ei ole kerge – töötavad pool aastat ja teise poole aastast on vabad, elades kokkuhoidlikult säästetud rahast ja pühendades **kogu** oma aja budismile. See tähendab muidugi, et oma vajadusi või õigemini tahtmisi piiratakse, aga üllatav on, kui paljust võib loobuda, kui niisugune otsus tõepoolest vastu võetakse.

Sellisest arengust oleks kasu peale inimese enda ka budistlikule liikumisele, mis on laienemas ja vajab rohkem inimesi. Me vajame – ja ma loodan, et ma ei kaldu traditsioonist **liiga** kõrvale – osaja munkasid. Kujunemisjärgus olevas Lääne budistlikus vennaskonnas loodame luua selliste inimeste vaherühma, kellest ühele poole jäävad sansaara mudasse uppunud tavalised ilmalikud, kes annavad oma parima, et öitseda seal lootosena, ja teisele poole “kogu-aja” mungad*.

Nagu alguses rõhutasin, tähendab Täiuslik Elatusvahend meie sotsiaalse elu muutumist Täiusliku Nägemuse valguses. Kuigi õige ehk Täiusliku Elatusvahendi juurde kuulub peamiselt meie kollektiivse olemise

---

* Meenutuseks niipalju, et see loeng peeti 1968. aastal, mil Lääne Budistlik Vennaskond oli tõepoolest kujunemisjärgus. Selle raamatu ilmumisajal (1992) koosneb WBO koos oma India-tiiva Trailokya Bauddha Mahasanga’ga (TBM) 500 liikmest kellest paljud on “kogu-aja” budistid ja mõned ‘Täiuslikku Elatusvahendit praktiseerivais’ ühinguis.

majanduslik külg, ei tohiks unustada, et muutma peaks ka ühiskondlikku ja poliitilist külge. Täiuslik Elatusvahend, Õilsa Kaheksaosalise Tee viies aste, seisneb vajaduses luua ideaalne ühiskond. Me elame siiski ühiskonnas ja me ei saa sellest lahkuda kuigi kaugele ega kuigi kauaks. Me võime minna maale meditatsioonikeskusesse mõneks nädalaks või mõneks kuuks, aga lõpuks tuleb isegi parimatel meie seast ikkagi tagasi tulla ja elada selles maailmas edasi, vähemalt mõningal määral. Seega peame osana iseene se muutmisest muutma ka seda maailma.

Mainisin Lääne Budistlikku Vennaskonda ja see viib meid Sangha ehk vaimse rühma, vaimse ühenduse teema juurde. On palju erinevaid teid Sangha käsitlemiseks, aga ma ei kavatse kõikidel nendel võimalustel peatuda. Käsitlen siin vaid ühte seisukohta, mis tundub siia sobivat. Sangha ehk vaimne ühing, ühendus või kogudus esindab vaimset ühiskonda selle väiksemas mõõtmes. See on miniatuurne mudel, ettekuulutus sellest, milliseks kogu ühiskond võib saada inimkonna arenedes. Meie Sangha ehk vaimne ühendus, vennaskond, esindab ühingut või ühiskonda, mis täielikult põhineb eetilistel ja vaimsetel põhimõtetel. Teiste sõnadega, see ei ole ühing organisatsiooni mõttes, vaid tõeline ühendus. Selles mõttes erineb see organisatsioonist. Erinevus seisneb ka selles, mil määral individuaalsed liikmed osalevad ja on seotud ühinguga.

Peab eriti rõhutama, et Sanghas ehk vaimses ühenduses on äärmiselt tähtsad õiged suhted liikmete vahel. Kui siin maal saab kunagi olema tõeline budistlik liikumine, nii nagu me loodame, siis võib see välja kasvada ainult sellisest ühendusest, kus inimesed on nii eetiliselt, psühholoogiliselt kui ka vaimsetel tõelises kokkupuutes. Nad ei ole ainult mingi organisatsiooni liikmed, vaid on sõbrad ja üksteisega vaimsetel, võib-olla koguni veel sügavamalt, seotud. Seegi on ideaalse ühiskonna üks külg. Me peaksime tundma, et meie Sangha, meie vennaskond on tuleviku ideaalühiskonna väike mudel – ühiskonna muster-näidis, kus täielikult praktiseeritakse Täiuslikku Elatusvahendit, mis ei ole nüüdisaegses maailmas kahjuks just laialt levinud.